

spreek!

Over geloof, kerk en samenleving

THEMA: HOOPGEVEND

MariaBode

Katholiek nieuws 24 uur per dag actueel

www.mariabode.nl

Huis voor de Pelgrim

Onze reizen brengen je verder

Geheel verzorgde bedevaarten naar

Lourdes

Banneux Fátima Israël Rome

Suriname Zuid-Italië Wandelen

Huis
voor
de
Pelgrim

Vanaf € 250

Bij Lourdesreizen speciale kortings-
mogelijkheden voor verzekerden van CZ

Huis voor de Pelgrim Vraag de uitgebreide brochure aan
info@huisvoordepelgrim.nl www.huisvoordepelgrim.nl
T: 043 - 3215715

Bestel online op:
www.kerkkaars.nl

RELIGIEUZE
KWALITEITS
KAARSEN

Bekijk ons compleet assortiment
kwaliteitskaarsen op www.kerkkaars.nl.

Wij leveren direct uit voorraad
binnen 24 uur bij u thuis!

Denk je
erover
priester te
worden?

Kijk eens op
www.willibrordseminarie.nl
of kom langs in Heiloo!

GROOTSEMINARIE ST. WILLIBRORD
Hoogeweg 65, 1851 PJ Heiloo
T 072 505 1288
www.willibrordseminarie.nl

Wilt u de priesteropleiding steunen?
Uw gift is zeer welkom op rek.nr.
NL64 INGB 000 000 5464
t.n.v. Het Grootseminarie

Hoopgevend

Hoofdredacteur

Lammert de Hoop

'Hoopgevend' is het thema van deze Spreek! vlak voor Kerstmis 2018. Wie zoekt vindt altijd hoopvolle signalen. Het interview met CDA-er Leendert Klaassen uit Zuidhorn bijvoorbeeld: bezielde bestuurder en bruggenbouwer in hoger onderwijs en gemeentepolitiek. Of het initiatief van de familie Hemel in Erica, leidend tot een Mariakapel voor bezinning onderweg. De cursus Mystiek van de Heilige Franciscus parochie in Assen trekt verrassend veel mensen, ook over de grens van de RK kerk. En wetenschappelijk onderzoek laat zien dat scholing door geestelijk verzorgers in Leeuwarden, zorg voor 'heel de mens' door artsen en verpleegkundigen op een hoger plan kan brengen. In november jl. inspireerden Sint Maarten en Paus Franciscus 'Laudato Si' lokale kerkbestuurders en katholieke maatschappelijke organisaties tot maatregelen voor een duurzame wereld. Oftewel: evangelieteksten van Kerstmis inspireren ons tot 'hoop vervuld voor alle volken' zoals Piet van der Schoof in zijn Bijbelrubriek vertelt.

Voor de Spreek-redactie verkeerde het vertrek van Ilona Lesscher, na talloze jaren redactiewerk, in nieuwe hoop voor de toekomst met haar opvolging door Bianca Domhof. Ilona: namens redactie en bisdom, heel veel dank voor je vrijwillige inzet en creatief meedenken! Bianca: we zijn erg blij dat je ons komt versterken!

Namens de redactie wens ik u allen een Zalig Kerstmis.

Inhoud

10

8 Hoopgevend
Column van bisschop
Ron van den Hout.

**10 Bestuurder en
bruggenbouwer**
Interview met Leendert Klaassen,
burgemeester en HBO-bestuurder.

**14 Mystici ontmoeten in
Assen**
Cursus Mystiek van de Heilige
Franciscus parochie wekt brede
belangstelling.

14

**16 Het Onze Vader, een
hoopgevend gebed**

**19 Geestelijke verzorging
brengt nieuw
perspectief**
'Spirituele scholing' verbetert de zorg
van artsen en verpleegkundigen.

**22 Kerstevangelie: hoop
vervuld voor de volken**

19

**24 Parochianen stichten
nieuwe Mariakapel**

**26 Terugblik Vormsel-
weekend en Martinus-
dag in Appelscha**

**27 Actie voor sociale en
duurzame wereld:
Sint Maarten en
Laudato Si**

Op 22 september jl. werd **Remco Hoogma**, in de St. Bonifatiuskerk te Leeuwarden door onze bisschop tot transeunt-diaken gewijd. Vanaf 1 oktober jl. is hij benoemd als diaken in de heilige Christoffelparochie en woont op de pastorie van St. Nicolaasga. Op zaterdag 18 mei 2019 zal de priesterwijding plaatsvinden in de St. Jozefkathedraal te Groningen.

Op 1 december jl. heeft onze bisschop, op haar eigen verzoek, eervol ontslag verleend aan pastoraal werkster **drs. M. (Marie) J. Tiesinga-Foekema**. Op zaterdag 29 september heeft zij, in de St. Franciscuskerk te Wolvega, afscheid genomen van de HH. Petrus en Paulusparochie.

Op 17 december a.s. hoopt **pater L.T. (Leo) Gottenbos C.S.Sp.** zijn 40 jarig priesterjubileum te vieren. Pater Gottenbos assisteert nog in de HH. Petrus en Paulusparochie en woont in de gemeenschap op de pastorie in Heerenveen. Op zondag 16 december tijdens een Eucharistieviering uit dankbaarheid zal hij zijn jubileum vieren in de H. Geestkerk te Heerenveen, aanvang 10.00 uur. Van harte proficiat!

Per 15 oktober jl. heeft de bisschop **Lidy Langendijk** benoemd tot pastoraal werkster in de HH. Petrus en Paulusparochie. Pastoraal werkster Lidy Langendijk is 58 jaar. Zij heeft in 2000 haar theologiestudie afgerond aan de Katholieke Theologische Universiteit Utrecht. Sinds 2001 was zij pastoraal werkster in het Aartsbisdom Utrecht. Op zaterdag 24 november volgde de presentatie in Wolvega door vicaris A. Bultsma.

Eveneens op 17 december a.s. gedenkt **pastor J.S. (John) de Zwart** dat hij 12,5 jaar geleden tot priester werd gewijd. Van harte proficiat!

Op 16 december a.s. zal onze bisschop pater **J. Th. (Dorus) Wübbels** installeren tot pastoor van de heilige Liudgerparochie te Noord-Groningen. Pater Wübbels (58) is afkomstig uit Musselkanaal en werkte lang in Afrika en Brazilië. Hij volgde zijn opleiding aan de Universiteit voor Theologie en Pastoraat te Heerlen (hoofdvakken Missiologie, Culturele Antropologie en Kerkelijk Recht) en verwierf de pedagogische-didactische aantekening MO-A en MO-B. Aanvullende studies volgden in Frankrijk, Engeland, Kenia en Amerika. Als pastor was hij actief in Emmen en Erica, alsmede in Kongo en Brazilië. Van 2006 – 2012 begeleidde hij priesterstudenten in Kenia. De laatste jaren was hij pastoor van de Portugeestalige parochie in het bisdom Rotterdam.

De installatie-plechtigheid vindt plaats in de H. Jacobus de Meerderekerk te Uithuizen, 's morgens om 10.00 uur. Pater Wübbels vormt samen met pastoraal werkster Nellie Hamersma-Sluis het pastorale team van de Heilige Liudger Parochie.

BONIFATIUS ACADEMIE VAN START

Vanaf 2019 worden alle kadercursussen van het bisdom over Catechese, Liturgie, bestuurlijk werk en Diaconie onder nieuwe vlag gepresenteerd: 'Bonifatius Academie. Plus quam libri (meer dan boeken)'. De verschillende cursussen zijn als modulair onderwijs opgezet. Elk traject kan combineren met modules van andere cursussen. Er is een gemeenschappelijke kerkelijk-theologische basiscursus en er zijn gezamenlijke lesdagen naast eigen bijeenkomsten. In de toekomst volgt mogelijk e-learning. De volledige Studiegids 2019 vindt u op www.bonifatiusacademie.nl.

Bisschop en oudtestamenticus Ron van den Hout trapt af met een cyclus in het parochiehuis van Wolvega van vier dinsdagavonden Genesis lezen over de aartsvaders van het geloof. Aanvang: 8 januari a.s. De toegang is vrij. Opgave via het bisdom, secretariaat/Lisette Winter, 050-4065888. E-mail: l.winter@bisdomgl.nl

Academie

Bonifatius

Uitnodiging

Ontmoeting met
aartsvaders van
het geloof

Genesis 12 - 36 lezen met
bisschop Ron van den Hout

IN HET KORT

'GEEF TOEKOMST AAN UW GELOOF'

Tientallen dozen met Kerkbalansmaterialen zijn de afgelopen weken weer bij de parochies afgeleverd. Actie Kerkbalans 2019 gaat in januari a.s. in het hele bisdom met honderden vrijwilligers weer van start. Speciaal voor ouderen heeft het bisdom Groningen-Leeuwarden de folder 'Geef toekomst aan uw geloof' verspreid. De folder over Nalatenschap aan de kerk geeft informatie over hoe u, desgewenst, ook via testamentaire weg geld kan toebedelen aan uw kerk en parochie.

Contact voor informatie: Herald Mensen, bisdomhuis in Groningen, tel. 050-4065888.

Actie
Kerkbalans
2019

ONTMOETINGSDAG VOOR PARTNERVERLIES

De Werkgroep Partnerverlies van het bisdom organiseert jaarlijks Ontmoetingsdagen voor mensen die hun levenspartner hebben verloren. De volgende ontmoetingsdag is in de regio Groningen op donderdag 21 maart 2019 in Sappemeer (10.00 – 15.30 uur) in de plaatselijke pastorie (Noorderstraat 154). Pastor Bernard Buit houdt een inleiding over verliesverwerking en de plaats die God daarbij inneemt. Afsluitend is een gezamenlijke viering. Ontmoeting met mensen die langer of korter geleden hetzelfde hebben meegemaakt kan waardevol en helend zijn. U kunt ook iemand uit uw omgeving meenemen. Voor koffie/thee en een lunch wordt gezorgd. Van deelnemers vragen we een bijdrage van 12 Euro.

Opgave tot 12 maart a.s. bij de Pastorale Dienstverlening van het bisdom, tel. 050-4065888.

E-mail: l.winter@bisdomgl.nl. Contactpersonen Werkgroep Partnerverlies zijn: mw. M.H.A. Steen-Blom (tel. 0516-850820), mw. A. van Diepen-Galama (tel. 0527-252418) en dhr. A.M.J. v.d. Rijdt (mobiel: 06 – 51042611).

Agenda van de bisschop

December

- 23 11.00 uur: Eucharistieviering Harlingen
- 24 19.30 uur: Eucharistieviering Uithuizen
22.30 uur: Eucharistieviering Leeuwarden,
H. Bonifatius
- 25 11.00 uur: Hoogmis kathedraal
- 31 18.00 uur: Eucharistieviering kathedraal

Januari

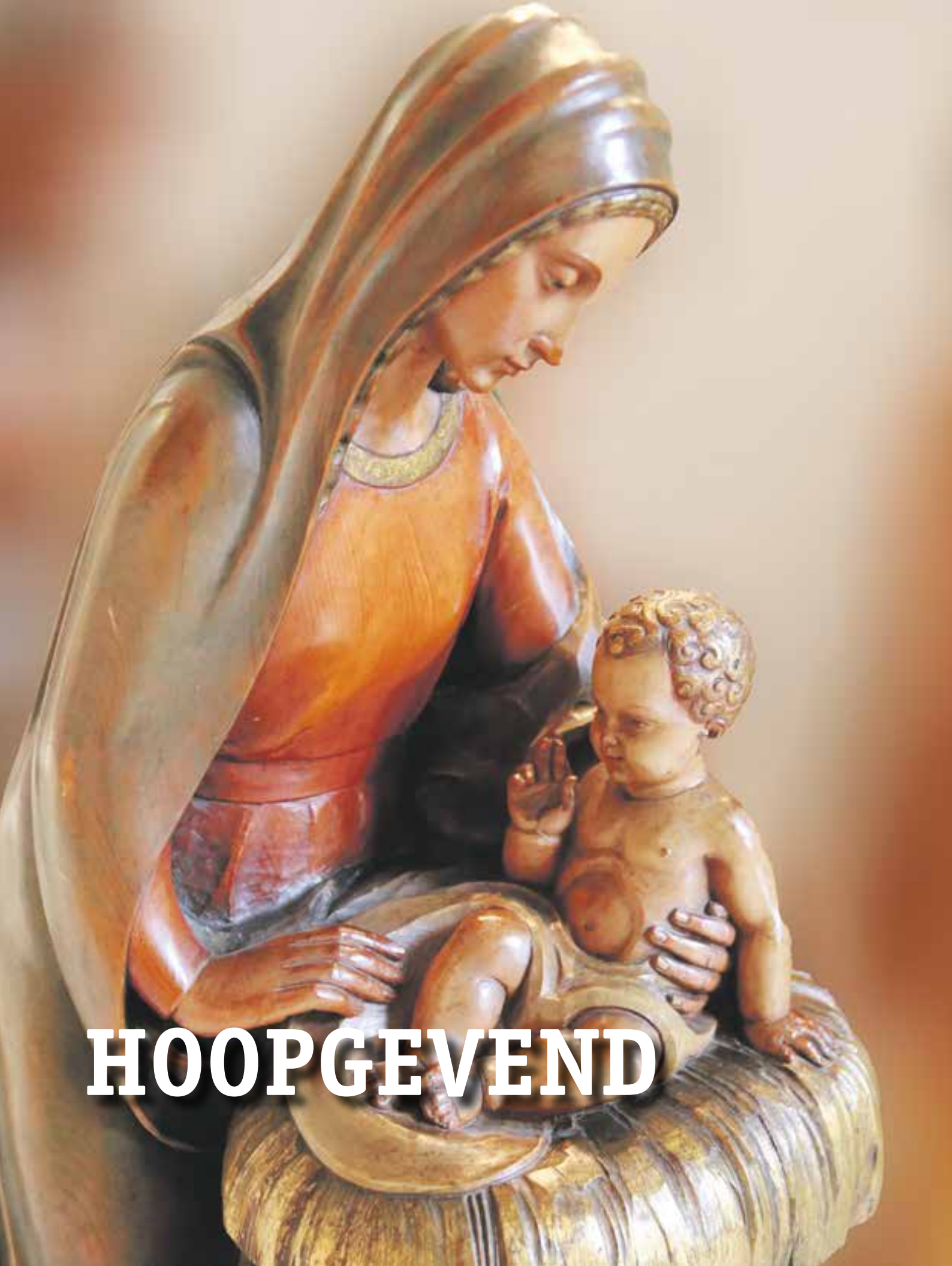
- 1 11.00 uur: Kathedraal
- 5 bezoek van Marriage Encounter
- 8 19.30 uur: bijbelcursus Wolvega
- 10 17.00 uur: nieuwjaarsreceptie Joure
- 11 17.00 uur: nieuwjaarsreceptie Haren
- 12 VNB-dag Amersfoort
Avond: Eucharistieviering en inzegening
parochiezaal Coevorden
- 13 9.30 uur: Eucharistieviering Hoogeveen
11.30 uur: Eucharistieviering Beilen
- 14- 17: Diocesane retraite in Doetinchem
(15: vergadering Bisschoppenconferentie)
- 19 Colleges Den Bosch en toediening
H. Vormsel Erica
- 20 15.00 uur: Dag van het Jodendom
- 22 14.00 uur: Commissie Roepingen
19.30 uur: Genesiscursus Wolvega
- 25-27 RK Wereld Jongeren Dagen voor thuisblijvers
op Ameland
- 28-30 Colleges Nieuwe Niedorp
- 31 middag: KIMAN-overleg (bisdom)

Februari

- 2 Start Bonifatiusacademie,
bisdomhuis Groningen
- 3 11.00-13.30 uur: Family Tour, kathedraal
- 5 19.30 uur: Genesiscursus Wolvega
- 17 10.30 uur: Eucharistieviering Roden
- 19 Ontmoeting Nederlandse en Vlaamse
bisschoppen, Mechelen
- 26 19.00 uur: lezing pastorie H. Martinus
Groningen
- 28 20.00 uur: lezing pastorie Delfzijl

Maart

- 1 Eucharistieviering Oude Pekela
- 6 Aswoensdag, 19.00 uur: kathedraal
- 11 Symposium Theologisch Werkgezelschap
- 12 Vergadering Bisschoppenconferentie
- 14 17.00 uur: vergadering REA
- 16 en 17: Stille Omgang
- 19 Bijbels Werkgenootschap Sint Hieronymus
Utrecht, b.g.v. 75-jarig bestaan
- 20 Recollectie beroepskrachten
- 23 Lezing klooster Brakkenstein, Nijmegen
- 25 Theologisch Werkgezelschap
- 27 10.00 uur: Priesterraad
14.00 uur: Kapittel
- 30 Diocesane Pastorale Raad
- 31 Toediening H. Vormsel parochie H. Norbertus

HOOPGEVEND

Bij de voorbereiding van deze column kwam ik erachter dat het woord 'hoop' nauwelijks in de vier Evangelieën voorkomt. Eigenlijk maar twee keer. De ene keer is het wanneer Jezus in discussie gaat met de Joden over de betekenis van de sabbat. Hij beschrijft de Joden als degenen die op Mozes hun hoop hebben gesteld (Joh 5,45). Als de Joden werkelijk op Mozes vertrouwen, zouden ze ook op Jezus vertrouwen en zouden ze voor geen oordeel bang hoeven te zijn.

De tweede keer is het als de Emmaüsgangers met Jezus, die ze op dat moment nog niet herkennen, vertrekken uit Jeruzalem en napraten over wat er gebeurd is. Ze zeggen dan tegen Degene die met hen meeloopt: "En wij leefden in de hoop, dat Hij degene zou zijn die Israël ging verlossen" (Lc 24,21). De hoop die de beide leerlingen op Jezus hadden gesteld, was omgeslagen in teleurstelling. Zonder het te weten uiten ze die tegen Degene op wie hun hoop was gericht.

Toch kunnen we niet zeggen dat er in het Evangelie geen hoop aanwezig is. "De christelijke hoop wordt vanaf het begin van Jezus' prediking ontvouwd in de verkondiging van de zaligsprekingen" (Catechismus van de Katholieke Kerk 1820). De eerste zaligspreking "Zalig de armen van geest, want aan hen behoort het Rijk der hemelen" (Mt 5,3) zit vol met hoop en verwachting. Die hoop is gericht op het eeuwig heil dat voor de armen van geest is weggelegd. De tweede zaligspreking "Zalig de treurende, want zij zullen getroost worden" (Mt 5,4) zit vol van hoop, omdat het een oproep is aan ons om mensen te troosten en nabij te zijn.

De hoop is in het evangelie ook aanwezig in de geboorte van Christus. Hij is het levend teken van hoop. Na het lange uitzien naar de Heiland en na de voldragen zwangerschap van Maria komt het teken van hoop ter wereld. Hij wordt zichtbaar.

In de afgelopen jaren is de viering van de liturgie verbeterd. Er wordt beter rekening gehouden met de voorschriften van de liturgische boeken. Dit is geen doel op zich, maar het is om diverse redenen wel nodig dat we die voorschriften volgen. De katholieke ritus moet herkenbaar zijn en overal gevierd kunnen worden. De vorm is ook belangrijk omdat het niet los staat van de inhoud van ons geloof. Ik vind deze ontwikkeling een hoopvol teken.

Zo krijgt ook het mediakanaal van de bisschoppen www.katholieklevens.nl steeds meer vlees op de botten. Op deze website waren tot nu toe vooral inspirerende filmpjes te zien met positieve getuigenissen van gelovigen. De mogelijkheden worden verder verkend en uitgebouwd. Kijk er eens naar.

Het is ook verheugend dat er in de parochies aandacht is voor het diaconale werk, voor projecten die worden uitgezet en voor de oprichting van een caritas instelling. Ook is er aandacht voor Laudato Sí en de klimaatproblematiek. Als we als Kerk daarin een rol kunnen spelen is dat positief. Daarnaast bespeur ik bij steeds meer mensen gevoel voor de noodzaak van samenwerking met de andere locaties in het grotere verband van de nieuwe parochie.

Een ander teken van hoop – ik meld het met een glimlach - : de leeftijd waarop jongeren beginnen met het drinken van alcohol is gestegen. Ook dat vind ik hoopgevend.

De kleine tekenen zijn hoopgevend, en dat hebben we nodig in de tijd van ontmoediging, twijfel en verwarring. Ik hoop dat u ze leert ontdekken en onderscheiden in het leven van alledag en in het dagelijkse leven van de parochie.

In de tweede lezing van de nachtmis met Kerstmis horen we "De genade van God, bron van heil voor alle mensen, is op aarde verschenen" - dat is al hoopvol - en iets verderop: "terwijl wij uitzien naar de zalige vervulling van onze hoop." Deze tekst komt in iedere eucharistieviering telkens na het Onze vader. De oproep om te leven vanuit de hoop bereikt ons iedere week. Dat de hoopvolle teksten tot u doordringen bij het luisteren en overwegen.

Mede namens de stafleden en medewerkers van het bisdom wens ik u een Zalig Kerstmis.

Dr. C.F.M. van den Hout
bisschop van Groningen -Leeuwarden

BESTUREN VANUIT HOOP OP EEN BETERE TOEKOMST

Tekst en foto: Marlies Bosch

Leendert Klaassen (Lochem, 1950) doorliep een veelvoud aan functies na zijn rechtenstudie aan de Amsterdamse Vrije Universiteit. Hij ontwikkelde een levenskwaliteit die we omschrijven als 'bruggenbouwer'. De christelijke levensovertuiging is een van de drijfveren van waaruit hij werkt.

Op dit moment rondt Leendert Klaassen zijn taak af als interim burgemeester van de gemeente Westerwolde in Oost Groningen. Hij bekleedde een scala aan openbare functies na het begin als jurist in dienst van de gemeente Zevenaar. Gaandeweg ontdekte hij dat besturen hem in het bloed zat. Dus besloot hij te solliciteren naar het burgemeesterschap en dat lukte in 1984, toen hij werd benoemd tot burgemeester van Midwolda, tegenwoordig onderdeel van de gemeente Oldambt.

Leendert Klaassen: 'Ik leerde daar het bestuurlijke vak in de praktijk toe te passen en te verbinden met de lokale samenleving. Je staat als burgemeester van een kleine gemeente, met je gezin, in het centrum van de samenleving.

Ik vond dat leuk. Je leert omgaan met hoog en laag opgeleide bewoners. Er spelen allerlei sociaaleconomische vraagstukken, dus je bent probleemoplossend bezig. Daar heb ik echt het vak geleerd. In 1990 kwam ik als burgemeester naar Zuidhorn waar andere uitdagingen lagen te wachten, zoals het verbinden van vier oude gemeenten tot een nieuw geheel. Ik heb dat met veel plezier gedaan. De nieuwe gemeente was groter, en daar moet je ook sturing aan kunnen geven. Ik ben er dertien jaar geweest en dat is best lang voor een bestuurder. Er gebeurde veel, waardoor het boeiend bleef. Ik was al een poos actief in het CDA-bestuur; mijn politieke achterban en inspiratiebron. Toen ik gevraagd werd Griffier van de Eerste Kamer te worden zei ik geen nee. Dat was een interessante periode omdat je in het

brandpunt staat van het politieke bedrijf. Je leert hoe de verhouding is tussen de Eerste en Tweede Kamer en ik moest verbinding leggen met internationale parlementen.'

Hoger onderwijs in Leeuwarden

Klaassen: 'Ik ben meer bestuurder dan ambtenaar. In het hoger onderwijs werd ik in 2011 voorzitter van de christelijke Stenden Hogeschool in Leeuwarden. Dat was het toppunt van besturen. Deze hogeschool heeft vestigingen in Emmen, Groningen en Assen, maar ook in Qatar, Bangkok, Zuid Afrika en op Bali. Dus ik moest veel op reis. In 2014 startte het fusieproces met de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL). Een langdurig proces, maar het is gelukt.'

spreek!

Positief perspectief

'Ik ga er vanuit dat mensen op zoek zijn naar positieve oplossingen vanuit een positief perspectief, zoals bij de fusie van Stenden en de NHL. Het gaat niet om wie 'wint', maar om een oplossing met meerwaarde voor alle partijen. Het gaat ook over de drijfveren die mensen bewegen om positie te kiezen. De allerbelangrijkste voorwaarde voor iemand die zo'n proces leidt is dat je kan luisteren naar de beleving van mensen. Iedereen moet meedoen, je hebt elkaar nodig. Mensen worden daarbij aangesproken op hun verantwoordelijkheid en de optie om niet iets voor eeuwig vast te willen zetten maar in beweging te blijven. De veranderbaarheid van mensen in gedrag is een christelijke voorwaarde van waaruit ik werk. Als iemand de fout in gaat moet hij het weer goed kunnen maken. Je moet bereid zijn tot vergeving. Dat speelt een grote rol in mijn werk: elkaar niet gevangen houden in beelden van de ander. In

Leeuwarden leidde het ertoe dat we als besturen van NHL en Stenden tot een fusie zijn gekomen. Ik put dan hoop uit wat er in de toekomst kan ontstaan. Je hebt met veel partijen te maken binnen twee hogescholen, zoals medezeggenschapsraden, docenten en studenten. Iedereen moet overal mee instemmen. Soms stokte dat proces. Mijn contract is zelfs verlengd om de fusie af te maken. Toch is het nu één hogeschool en daar ben ik trots op!

Hartstilstand

'Door mijn reizen - soms bijna wekelijks - naar een ver land kreeg ik trombose in mijn been. Iets wat ontstaat door vele uren stilzitten in het vliegtuig en door drukverschillen in de cabine. Ik zat bij de gate op Schiphol en voelde me ineens heel benauwd worden. Ik waarschuwde een stewardess, maar toen kwam een man die twee stoelen verderop zat naar me toe. Het was een Amerikaanse cardioloog, die direct zag dat het een

longembolie was. Ik viel weg; maar hij heeft me gereanimeerd. Onderweg naar het ziekenhuis gebeurde dat nog twee keer. Ik leef nog, zij het wel met medicijnen. Dan dringt tot je door dat het zomaar voorbij kan zijn. En tegelijk wist ik: ik moet verder; ik draag een verantwoordelijkheid. Het was weliswaar een keerpunt, maar ik ben er niet heel anders door gaan leven. Ik heb vooral het gevoel dat ik nog veel moet doen, en dat ik de tijd die mij rest dus goed moet besteden. Ik heb het zo nog net zo druk als voor die tijd met zaken die relevant zijn.'

Westerwolde

'Als interim-burgemeester is mijn taak bestuurlijke stabiliteit te bewerkstelligen tussen twee gemeenten die één zijn geworden. Men moet zich opnieuw uitvinden als gemeente; het oude beleid moet geharmoniseerd worden. Ik speel mijn rol vanuit de ervaring die ik heb opgedaan in eerdere

burgemeestersfuncties. Het is een mooi Gronings gebied met mooie mensen en ik wil daar graag een klankbord voor zijn. Bijvoorbeeld over kwesties als het aanmeld- en vertrekcentrum in Ter Apel voor asielzoekers. Dat vraagt bijzondere aandacht van de bewoners, de politie en de gemeente, vooral voor de openbare orde. Ik speel er een zichtbare rol in door met de mensen zelf te praten, om afstemming op elkaar te bereiken. Ja, ze noemen me wel een bruggenbouwer. De plaatselijke bevolking wil ik duidelijk maken waarom het centrum er is. De mensen in het centrum wijs ik er op dat ze deel kunnen uitmaken van de lokale samenleving, maar dat daar verplichtingen bij horen. Het is altijd een kwestie van een vertaalslag maken.'

Meest hoopgevend moment

Klaassen: 'Dat is best een lastige vraag. Voor mij was het de ontdekking dat ik bestuurlijk bezig kon zijn en zaken

daarmee in beweging kon krijgen: een *life changing moment*. Mijn christelijke levensovertuiging wilde ik benutten, ik ben niet zomaar lid van het CDA. Dat was en is nog steeds een bewuste keuze. Ik wil mensen aanspreken op die waarden voor een betere toekomst. We zijn daar allemaal op weg naar toe. In mijn privéleven speelt dat in mijn huwelijk. Hoe we samen zijn, hoe we genieten van de kinderen en de kleinkinderen. Zij pakken nieuwe dingen op en dat is fantastisch om te zien: het geeft hoop en biedt perspectief! Mijn oudste dochter is na haar huwelijk met een Ecuadoriaanse man katholiek geworden en is heel actief in haar parochie.'

Aardbevingsgebied

We zouden het haast vergeten, maar Leendert Klaassen is in Groningen ook aangesteld als 'Onafhankelijk Raadsman voor klachten over aardbevings schade'. Klaassen: 'Soms lijkt het alsof er geen schot in de

zaak zit, maar ik ben ervan overtuigd dat we dat op een gegeven moment achter ons laten en een betere toekomst tegemoet gaan. Ik begrijp dat mensen moedeloos worden, maar ik werk vanuit de verwachting dat het uiteindelijk beter wordt. Klachten ontvang ik over schades en over vastgelopen procedures. Mijn bureau bemiddelt en ik kan gevraagd en ongevraagd advies aan de minister geven. Natuurlijk word ik ook ongeduldig als noodzakelijke maatregelen uitblijven, maar ik wil er niet moedeloos worden want daar heeft niemand wat aan. Het geloof is voor mij de inspiratiebron. Ik leef vanuit de overtuiging dat je met het goede bezig moet blijven, soms tegen de verdrukking in. Ik geloof in een betere toekomst. Wat de aardbevings schade betreft: er staan meer wegen open voor herstel nu de overheid verantwoordelijk is. En zolang er klachten en vragen zijn ben ik beschikbaar.'

'MOOI DAT DIT BINNEN DE KERK GEBEURT'

Tekst: Bianca Domhof

spreek!

Deze reactie horen pastoraal werkster Truda de Boer en zelfstandig coach Ria Wösten uit Assen met regelmaat van deelnemers aan hun cursus Mystiek. Al twee jaar zijn er inspirerende samenkomsten in het parochiehuis in de Drentse hoofdstad.

Deze cursus wordt door de parochie Heilige Franciscus van Assisi (Assen, Roden en Zuidlaren) aangeboden. Wat is mystiek? Truda de Boer: 'Mystiek gaat verder en dieper dan woorden. Het is voor mij een eenheidservaring met God.' Ria Wösten: 'Mystiek is voor mij het geheim van het mens-zijn. Wie ben je ten diepste? Stil worden, God en ook jezelf ontmoeten. Mystiek zit niet in je hoofd, je ervaart God met je hart. Die ervaring is voor mij mystiek. Daar willen we naar toe in deze cursus.'

Oriëntatie

Twee jaar geleden begonnen ze met de cursus. Ria: 'Elke avond begint met het aansteken van een kaars en een openingsgebed. De 1e avond staat in

het teken van een oriëntatie in de mystiek en de mystici. De 2e avond gaat over: hoe laat je God toe, wat kun je zelf doen.' Truda: 'De 3e avond gaat erover hoe je tot overgave komt in de dagelijkse praktijk en waarom dat soms lastig is. Tijdens de 4e en laatste avond staat de kracht van de mystiek in je eigen leven centraal.' Ria: 'Ik liep al langer rond met het idee voor een dergelijke cursus. Vooral vanuit mijn eigen werkgebied en ervaring. Ik sprak erover met pastoor Tolboom, en na het teamoverleg is Truda erbij betrokken geraakt.' Truda: 'Ik dacht: ondanks mijn volle agenda, dit wil ik echt graag doen! Nu geven we het samen vorm en vullen elkaar heel mooi aan.'

Drempel

De belangstelling bleek groot. Truda: 'Héél groot, we hadden zelfs een wachtlijst. Het is een oecumenische cursus: met mensen van de PKN-kerk tot mensen die bij de introductie zeggen dat ze niks met God hebben, en dan zeggen 'mooi dat dit binnen de kerk gebeurt. De locatie is geen drempel.' Ria: 'Veel mensen vinden het leuk om binnen te kijken in het kerkgebouw. De groepen bestaan uit maximaal tien mensen. Dan kom je tot verdieping. Bij meer is de intimiteit in een groep lastiger te realiseren.'

Verdieping en kracht

Truda: 'Er zit een bewuste opbouw in de avonden. Na de eerste oriënterende

Timothy Radcliffe: 'In mijn centrum is er geen eenzaam zelf, geen ego maar een ruimte gevuld met God.'

cursus van vier avonden kunnen mensen ook een tweede en derde cursus volgen. Daarin verdiepen we diverse thema's. Daarna kun je één keer per zes weken een inspiratieavond bijwonen, waarin op meditatieve wijze stilstaan bij een mystieke tekst. De mensen inspireren elkaar echt.' Ria Wösten 'Het werkt door in het dagelijks leven. In de stilte ga je anders reageren. Eén van de deelnemers kampte met ziekte en vertelde dat hij kracht haalde uit de cursus.' Truda: 'Wij verwonderen ons erover dat mensen na een paar avonden veel met elkaar delen, ook buiten de groep. Blijkbaar voelt het veilig.'

Deelnemers

'De deelnemers variëren in leeftijd van 35 tot 75 jaar. Er zijn evenveel mannen als vrouwen. Ze komen uit verschillende beroepsgroepen en komen overal vandaag, van Dwingeloo tot Groningen. Iedereen die wil kan meedoen.'

Bronnen van inspiratie

Dat blijken zowel middeleeuwse als hedendaagse mystici. Truda: 'De middeleeuwse Meister Eckhart en de bekende priester Henri Nouwen komen beiden heel dicht bij mij. Nouwen schrijft prachtig over de vraag: Wie zijn wij ten diepste als mens? De preken van Eckhart zijn best moeilijk, toch worden ze ook gelezen door onze groep.' Ria: 'Voor mij zijn dat de 16e eeuwse Spaanse Karmelites Teresa van Avila, Thomas Merton en de Dominicaan Andre Zegveld.'

Troostrijk

Aan het eind van de cursus volgt een korte evaluatie. Truda: 'Mensen reageren verschillend, variërend van 'blij dat ik dit gedaan heb' tot 'wat waardevol, wat fijn dat er een plek voor mijn zielenroerselen'. Of: 'een troostrijke cursus'. Ria: 'Mensen zijn niet meer gewend aan stilte, en ervaren nu dat ze daardoor worden opgeladen.' Truda: 'We horen vaak

dat we rust uitstralen.' Ria: 'Dat komt dankzij onze voorbereiding. We sparren over de aanpak en zijn het heus niet altijd eens. We komen er altijd samen uit en vullen elkaar goed aan.' Ria: 'Het is mee dan fijn om te doen. Ik ben dankbaar en daar word ik zelf stil van.' Truda: 'Soms denk ik na een lange werkdag, nu wil ik graag op de bank blijven zitten, maar dan ga ik natuurlijk toch en aan het eind van de cursusavond ben ik blij. Het geeft ons ook heel veel.'

Nazorg

Soms worden door de intensiteit van de onderwerpen en de gekozen aanpak zaken aangeroerd die nazorg vragen. Wordt daarin voorzien? 'Jazeker, als dat nodig is. We zijn sowieso telefonisch benaderbaar en waar nodig ondersteunen we mensen en verwijzen we door. Maar de groep geeft elkaar ook veel steun.'

EEN HOOPGEVEND GEBED

*Onze Vader die in de hemel zijt,
Uw Naam worde geheiligd;
Uw rijk kome,
Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood.
En vergeef ons onze schuld,
Zoals wij aan anderen hun schuld vergeven.
En leid ons niet in bekoring,
Maar verlos ons van het kwade.*

Geertje van der Meer: 'Ik werk veel met ouderen in de laatste fase van hun leven. Stervensbegeleiding, het voorbereiden en leiden van uitvaarten. Het is me vaak opgevallen dat vooral de eerste regels van het Onze Vader voor hen van veel betekenis zijn: ' .. Uw Koninkrijk kome, Uw wil geschiede.....'. Het lijkt of het vertrouwen hierin groter wordt. Niet ondanks, maar dankzij alles wat zij in hun leven meemaakten. Ze leerden de eigen wil los te laten en staan meer open voor Gods wil en Gods Koninkrijk.' Geertje is kerkelijk werker voor de PKN in Drogeham en Augustinusga. Haar man en zoon (16) zijn rooms-katholiek en actief in de St. Vitusparochie van Leeuwarden en omstreken.

OPINIE

Wat betekent hoop?

Liesan Hettinga 'Adventtijd is hoopgevend'

'Bij de term hoopgevend denk ik meteen aan de Adventtijd'. Liesan Hettinga is voorzitter van de locatieraad in Witmarsum. 'Wij willen iets extra's doen in die weken en doen dat door bij het aansteken van de kaars op de adventskrans een korte tekst te lezen, een paar regels maar hoor. Die teksten gaan bij het 1e kaarsje over de engelen die het licht komen brengen, bij het 2e over een nieuw begin, bij de 3e over vreugde en vrijheid en de 4e en laatste gaan over ontmoeting, het uitzien naar het kind. Even stilstaan bij deze tijd. Kerst is natuurlijk sowieso een tijd van hoop en vrede. Dit sluit daar mooi bij aan. En onze parochianen waarderen dit kleine gebaar zeer, zo blijkt elk jaar weer.'

Ilona Lesscher

Hoop. Het woord had niet eerder zoveel betekenis voor mij als juist nu. Wanneer deze Spreek verschijnt, is mijn vader naar alle waarschijnlijkheid overleden. Na een ziekbed van ruim twee maanden, 84 jaar oud. Ons loslaten valt hem zwaar, maar bang om te sterven is papa niet. Hij leeft vanuit het vertrouwen dat hij over zal gaan naar een beter en mooier leven bij zijn Schepper. 's Nachts bij een kopje thee praat papa vaak over hoe geloof richting gaf aan zijn leven. Hoe hij er vreugde, kracht en bemoediging uit putte. En vooral hoe onmetelijk Gods grootheid wel niet moet zijn. Zolang ik mij kan herinneren verwondert papa zich over de schepping. Ook in deze laatste dagen van zijn leven, wanneer hij vanuit zijn stoel kijkt naar de vogeltjes die aan- en afvliegen bij het voederhuisje voor het raam. Ze zijn voor hem een teken van hoop dat God's almacht alle krachten van het leven overstijgt.

Annemiek de Winter

Wat betekent hoop voor mij...
Ik ben er over gaan nadenken en kwam tot de volgende conclusie: HOOP is een woord dat hoort bij mij. Ik heb een positief en opgeruimd karakter, er is voor mij altijd wel een lichtpuntje aan de horizon. Hoop ofwel vertrouwen dat het goed komt. Thuis en in de drukke, hectische en gestresste samenleving. Hoop is voor mij onlosmakelijk verbonden met de woorden, geloof en liefde. Het is een drie-eenheid. Als één van deze drie ontbreekt dan stort de driehoek in elkaar, je hebt ze allemaal nodig. Voor mij persoonlijk zijn het deze drie 'hoop, geloof en liefde' die mij overeind houden, die mij kracht geven, zodat ik, als moeder, blijf knokken voor mijn gezin, hoe 'zwaar of moeilijk' het soms ook is. Het geeft mij moed en energie om door te gaan. Hoop, zo'n eenvoudig woordje, maar met zoveel betekenis.

GEESTELIJKE VERZORGING BIEDT NIEUW PERSPECTIEF

SPIRITUALITEIT GAAT OVER HET BEKRACHTIGEN VAN MENSEN

Tekst: Agda Wachter

‘Spiritualiteit gaat over het bekrachtigen van mensen in een zorgafhankelijke situatie’, zegt geestelijk verzorger René van Doremalen van Medisch Centrum Leeuwarden (MCL). Ethische scholing door geestelijk verzorgers maakt artsen en verpleegkundigen gevoeliger voor de spirituele kant van hun relatie met patiënten. Een feit dat sinds kort ook steun krijgt van wetenschappelijk onderzoek.

Oecumenische katholiek

René van Doremalen (64) noemt zichzelf een ‘oecumenisch ingestelde RK jongen’. Hij bezocht de (vroegere) Katholieke Theologische Universiteit Amsterdam en studeerde af bij Anton Houtepen in de Fundamentele Theologie. Als docent Ethiek voor studenten aan de NHL Stenden Hogeschool verhuisde hij naar het noorden. De colleges vond hij uiteindelijk te abstract en weinig concreet. Twintig jaar geleden stapte René over naar geestelijke verzorging in het MCL.

Niet zichtbaar

Geestelijke verzorging in het MCL omvat een team van vijf mensen van diverse levensbeschouwelijke achtergrond. Geestelijk verzorging was in de begintijd van René van Doremalen niet echt zichtbaar; men werd nauwelijks opgeroepen. In sommige zorginstellingen verdween deze zorg in de loop der jaren. Dat geldt niet voor het MCL. Er is sprake van groei van werkzaamheden, meer zichtbaarheid van geestelijke verzorging, en er is contact op directieniveau. Door een andere aanpak, vanuit geestelijk

verzorgers zelf geïnitieerd, hebben ze een duidelijke rol. Bijvoorbeeld in de crisisdienst die zich meestal voordoet in de opvang van familie bij Spoed Eisende Hulp. Ook eigen ervaringsfeiten creëren, en bereiken dat anderen hierover vertellen, levert erkenning op van geestelijke verzorging als zinvolle bijdrage op de werkvloer in het ziekenhuis. Het stimuleert dat artsen en verpleegkundigen de geestelijke verlangens van patiënten signaleren en zelfs begeleiden. Geestelijke verzorging is expertise en deskundigheid; niet een eigen domein.

Spiritualiteit is inherent

Volgens René van Doremalen en zijn teamcollega's is spiritualiteit of zingeving inherent aan mensen. Vooral in grenssituaties van ziekzijn of de stervensfase stellen mensen zich vragen over het geleefde leven of het waarom van sterven. De mens is meer dan alleen zijn lichaam of de kwaal. En als dat zo is: kun je dan anderen, met name artsen en verpleegkundigen, leren gevoelig te worden voor de spiritualiteit van patiënten? Vanuit die visie zijn geestelijk verzorgers in MCL begonnen met scholing in ethiek in de vorm van 'moreel beraad' en scholing in spiritualiteit. Alle co-assistenten in Friesland, en niet alleen in het MCL, volgen dit momenteel. Uitgangspunt bij de scholing is oa. dat het altijd gaat over de relatie tussen mensen: de behandelrelatie is een vertrouwensrelatie, en niet alleen een contractrelatie zoals in de wet beschreven.

Effect palliatieve zorg

Zo heeft Joep de Geer, oud-collega van René van Doremalen, wetenschappelijk onderzocht wat het effect is van spirituele scholing op de relatie tussen patiënt en zorgverlener in de palliatieve fase, de laatste fase voor overlijden bij sommige patiënten. (*) Het blijkt dat scholing in ethiek en zingeving een wezenlijke bijdrage levert aan een goede relatie met patiënten en zorg voor zijn of haar spirituele vragen.

Niet iets groots

René van Doremalen: 'Spiritualiteit is niet iets heel grootst, maar eerder laag bij de grond en alledaags. Het gaat over de alledaagse biografie van mensen. Wat vinden mensen belangrijk in het leven van alledag. Als arts of verpleegkundige helpt het om kennis te hebben van het gegeven dat iemand die de heup gebroken heeft, houdt van wandelen in de duinen of van schaak spelen. De patiënt die graag in de duinen

wandelt, gaat met een ander verlangen zijn revalidatie volgen dan de patiënt die veel plezier beleeft aan schaken. Als de arts of verpleegkundige in hun handelen de zingeving van een patiënt meeneemt, sluit de behandeling meer aan bij iemands algemeen welzijn. Spiritualiteit gaat om het bekrachtigen van de krachtbronnen in mensen. Wandelen in de duinen staat misschien voor het dieper ervaren van vrijheid of stilte. In de behandeling aandacht geven aan deze krachtbron ervaart de patiënt als dat hij of zij als totale persoon ertoe doet. Zorgethiek gaat over het willen verstaan van elkaars uitingen, de inbreng van empathische spiritualiteit en je hier van bewust zijn. Dit ook in het besef dat de relatie per definitie ongelijkwaardig is. Door te luisteren naar de persoon verbindt de arts of verpleegkundige zijn kennis met de biografie van de patiënt. In dienst van herstel of zorgverlening'

ONDERZOEK: LEARNING SPIRITUAL CARE IN DUTCH HOSPITALS

Geestelijk verzorger Joep de Geer (1959) van het Medisch Centrum Leeuwarden promoveerde in 2017 op praktijkonderzoek naar 'scholing in spirituele zorg' en het effect daarvan op competenties van verpleegkundigen en artsen die werken met palliatieve patiënten. Palliatieve zorg betreft de laatste (levens)fase bij uitbehandelde patiënten. De Geer laat zien dat scholing door geestelijk verzorgers de competenties van andere zorgverleners verbetert, alsmede de kwaliteit van zorgverlening zoals de patiënt dit ervaart. Het onderzoek is uitgevoerd bij acht topklinische Nederlandse ziekenhuizen. De resultaten spelen een rol bij de landelijke richtlijn 'Zingeving en Spiritualiteit in de Palliatieve fase' die in voorbereiding is. De Geer adviseert ondermeer dat geestelijk verzorgers deelnemen aan klinische consultatieteams van ziekenhuizen. Behalve protestants-christelijk geestelijk verzorger was De Geer van 2005 tot 2015 projectmanager Palliatieve Zorg in het MCL.

**Proefschrift: J. van de Geer, 'Learning Spiritual Care in Dutch hospitals', Rijksuniversiteit Groningen, 2017*

Ontvangen worden

Mevrouw lag al een tijdje in het ziekenhuis. Ze had een hersentumor en zou daaraan gaan overlijden. Op het nachtkastje naast haar lag een fotoalbum. Ik keek ernaar en ze zei: 'Je mag het gerust pakken hoor, en erin kijken.' Ik pakte het mapje op en opende het: Een foto van haar zoon. Ik sloeg om en ik zag een foto van haar dochter. De volgende bladzijde: een foto van haar kat. Daarna nog een foto van haar kat, en nog één. En nog één. Om precies te zijn elf foto's van haar kat en één van haar zoon, één van haar dochter. Ik zei: 'Die poes is belangrijk voor u hè?' 'Ja', antwoordde ze, 'die ontvangt mij altijd als ik thuiskom.' Ontvangen worden en thuiskomen, dacht ik, is belangrijk voor haar. De volgende middag brachten haar zoon en dochter de kat mee naar het ziekenhuis. Het was prachtig: ontvangen worden en thuiskomen werden present gesteld. In het alledaagse kunnen we het hogere signaleren. Eigenlijk heel gewoon en toch ook diep spiritueel.

KERSTMIS: VAN HOOP VERVULD VOOR DE VOLKEN

Tekst: Piet van der Schoof

Als Jezus wordt geboren is keizer Augustus aan de macht. De invloed van het Romeinse Rijk strekt zich ook uit over het heilige land. Met het aantreden van Augustus is volgens vele mensen een gouden eeuw aangebroken waarin alles beter dan ooit zal gaan. Zij verwachten dat hij de schepping zal vernieuwen en voor een ongekennde vrede en voorspoed zal zorgen. De keizer wordt dan ook spoedig tot god verheven en samen met de godin Roma vereerd. De evangelist Marcus bekritiseert die keizerverering door te belijden dat Jezus de Zoon van God is.

Buitenlanders

De evangelist Mattheüs schrijft dat magiërs uit het Oosten een opvallende ster aan het firmament zien die naar de geboorte van de koning der Joden verwijst. Deze magiërs zijn niet van Joodse origine, maar ze zijn wel de eersten die Jezus als koning erkennen en hem eer bewijzen. De ster van Bethlehem doet denken aan de oudtestamentische profetie van Bileam die zegt: 'Er zal een ster voortkomen uit Jakob en er zal een scepter uit Israël opkomen.' De ster en de scepter verwijzen naar de komst van de Messias, die ook voor niet-Joden van de grootste betekenis zal zijn. Jezus is afkomstig uit het koninklijke geslacht van David. Het pasgeboren kind heeft een indrukwekkende stamboom, waarbij de evangelist Mattheüs vier voormoeders vermeldt, wat voor die tijd erg ongebruikelijk is. Het gaat om Tamar, Rachab, Ruth en Bathseba en alle vier zijn van buitenlandse komaf. Jezus is dus ook met niet-Joden verwant. De vier vrouwen hebben tevens gemeen dat zij een speciale opdracht van de heilige Geest ontvingen. Die gaf aan hen bovendien de kracht om hun moeilijke taak waar te maken. De vermelding van deze vrouwen houdt ook een verwijzing in naar de bijzondere roeping van Maria.

Os en ezel

De kerstverhalen van de evangelies vormen alvast een aanwijzing hoe Jezus' leven zal verlopen. Jezus komt beslist niet in een koninklijke omgeving ter wereld. Bovendien is er sprake van vervolging en de noodzaak om te vluchten. Een dramatische situatie dus. De ons zo vertrouwde os en ezel komen in de evangelische kerstverhalen niet voor. In de derde eeuw verschijnen zij voor het eerst op afbeeldingen van de geboorte van Jezus. Dat zij alsnog een plaats krijgen bij Jezus' geboorte, hangt samen met een passage uit het bijbelboek Jesaja. Daarin staat dat de profeet het Joodse volk tot God wil terugbrengen, maar tot zijn verdriet gaat dat niet zomaar. Hij zegt dat de os zijn eigenaar kent en een ezel de krib van zijn meester, maar dat Israël van niets weet en geen begrip heeft. Joden kunnen volgens hem een voorbeeld aan deze dieren nemen. De aanwezigheid van de os en de ezel in de kerststal vormt een stil verwijt aan de Joden, omdat zij Jezus niet als Messias erkennen.

Kerk

Bij zijn openbare optreden start Jezus een vernieuwingsbeweging onder de Joden. Hij roept de mensen op tot bekering in de zin van ommekeer.

Gelovigen moeten meer gaan streven naar volmaaktheid, zoals ook God volmaakt is. Met een grote inzet gaan leven naar de geest van de Bijbelse leefregels. De omstandigheden zijn echter niet gunstig voor de missie van Jezus. Het agrarische Galilea, waar Hij vooral actief is, bestaat overwegend uit verspreide gehuchten. Zo'n samenleving is meestal tamelijk conservatief en er bestaat vooral behoefte aan rust en stabiliteit. Het streven is gericht op overleven. Daarom is er niet veel plaats voor meer radicale vernieuwingsbewegingen zoals die van Jezus. Het zijn vooral de Farizeeën die steeds meer Joden aan zich weten te binden. Toch komt het met de missie van Jezus goed. Het resultaat van zijn grenzeloze inzet is niet een vernieuwingsbeweging binnen het Jodendom, maar de vroegchristelijke kerk die zich in het buitenland snel ontwikkelt. De kerstverhalen geven al verschillende hints dat het deze kant op zal gaan. De geboorte van dit kind heeft de verwezenlijking van een groots profetisch visioen mogelijk gemaakt. Jezus verdrijft de duisternis die over de volkeren ligt.

EEN NIEUWE MARIAKAPEL IN ERICA

Afgelopen jaar werd in het Drentse Erica een nieuwe Mariakapel ingewijd. Drijvende kracht achter dit prachtig resultaat was het echtpaar Johan en Gré Hemel. Een plek van rust, bidden, troost en hoop kwam tot stand.

Tekst: Agda Wachter

De brief

In 2013 schrijven Johan en Gré Hemel een brief aan het toenmalige bestuur van de parochie. Ze leggen uit dat zij tijdens hun vakanties vaak een bezoek brengen aan Mariakapelletjes. Gewoon als een moment van rust of om een kaars te branden. Dat gunnen ze ook vreemdelingen die in Drenthe op vakantie zijn. Hun voorstel is om in de buurt van hun RK kerk een Mariakapel te realiseren. Het zou helemaal prachtig zijn als de kapel er staat bij het 150 jarig bestaan van de parochie. Maar hoewel het parochiebestuur enthousiast is, duurt het tot 2018 voordat het idee werkelijkheid wordt. De parochiefusie van de RK parochie de Goede Herder 'Erica en Emmen' kreeg eerst prioriteit.

Nieuwe start

In het voorjaar van 2018 pakt oud-parochievoorzitter Harry van der Kolk het idee opnieuw op. Er is contact met de heer Jan Peters die een belangrijk deel van de sponsoring voor zijn rekening neemt. Er komt een bouwcommissie met de heren Heynoulds, Rolink en Van der Kolk. Rolink regelt de bouw. De kapel wordt gefinancierd uit giften en sponsorgelden, soms uit onverwachte hoek. Een werkgroep buigt zich over de inventaris en inrichting. De groep bestaat uit Johan Hemel, Gré Knecht en de echt)paren Heynen, Schulte en Langjouw.

Het heeft zo moeten zijn...

De werkgroep stelt zich de vraag welke inventaris ze willen. In ieder geval als beeld de beeltenis van Maria Immaculata. Daarvoor wordt contact

gezocht met de Gerarduswinkel van het klooster Wittem. Johan Hemel, Gré Knecht en Rineke Schulte maken er een gezellig dagje van en keren huiswaarts met het Mariabeeld voor de kapel. Bij de inrichting krijgt de werkgroep regelmatig het gevoel dat er gebeurtenissen plaatsvinden die je kan duiden met de woorden: 'Het heeft zo moeten zijn...'. Zo was er parochiaan Barry Gepken die een voetreis van Erica naar Rome had gemaakt. Bij de Bodensee kreeg hij van een mevrouw een medaille met de beeltenis van Maria uit Bosnië / Herzegovina. De beeltenis verwijst naar Mariaverschijningen die volgens inwoners van het dorpje Međugorje daar sinds 1981 plaatsvinden. Johan Hemel had graag met zijn vrouw, die in april 2017 is overleden, naar juist deze Bosnische regio een reis gemaakt. Gepken kreeg de medaille mee als steun voor zijn voetreis; de medaille heeft nu een plek in de Mariakapel. En wat te denken van een kleine drielুক die Rineke Schulte kocht bij de aankoop van zitbankjes voor de kapel. Ze schonk het drielুক aan Johan: de beeltenis was -opnieuw- van Maria uit Bosnië / Herzegovina! Al wist ze dat zelf niet. Enige tijd later kreeg haar schoondochter eenzelfde drielুক met dezelfde afbeelding. Alle betrokkenen kijken met dankbaarheid terug op de bouw van de kapel, waarbij het vaak klinkt: 'Het heeft zo moeten wezen...'

Ruimtecapsule

In de nieuwe kapel is ook een 'ruimtecapsule' ingemetseld met leerlingtekeningen van basisschool Het Brummelbos in Erica. De tekeningen

zijn van 2016 en gaan over hun dagelijks leven. Met Jan Peters zijn tien tekeningen uitgekozen en in de capsule geplaatst. Andere tekeningen zijn gedigitaliseerd en op een USB stick ook in de koker in de kapel geplaatst.

Inwijding

Op 11 augustus 2018 voor Maria Hemelvaart is de kapel ingewijd door pastoor Albert Buter met een prachtige processie en viering. Het gebouwtje is zeven dagen in de week geopend en voorziet duidelijk in een behoefte. Stille getuigen zijn de vele kaarsjes die sinds de opening voor Maria zijn gebrand en de teksten opgeschreven in het gastenboek. Ook de Mariakapel kan bijdragen aan herontdekking van geloof in deze tijd. Een plek onderweg waar je stilte zoekt, hoop of troost uit put, om te bidden of je even te bezinnen.

VORMSELWEEKEND EN MARTINUSDAG

Op 9-11 november was in een kampeerboerderij in Appelscha het eerste vormselweekend, inclusief Martinusdag onder het motto 'Ben je er klaar voor?'. Op de Martinusdag zelf (zaterdag) kwamen er 50 vormelingen met begeleiders bij en was de bisschop aanwezig voor een eucharistieviering. 'De groep van vormelingen in parochies wordt kleiner, hier zien ze elkaar vanuit het hele bisdom. Dat is positief. Je merkt dat ze anders naar het vormsel kijken', zegt een ouder uit Heerenveen. Bij de evaluatie scoren het Bosspel bij de start en de eucharistieviering het hoogst. 'De preek van de bisschop vond ik mooi en het was fijn dat er zoveel jongeren waren om het weekend te leiden,' aldus een van de deelnemers. 'We kijken naar verbeterpunten, maar voor de eerste keer was het een geslaagd weekend!' vindt Piet Timmermans, jongerenwerker en dienstverlener van het bisdom.

SINT MAARTEN EN LAUDATO SI

Door Lammert de Hoop

Foto Sint Maarten conferentie: Melda Wibawa

spreek!

Sociale kwetsbaarheid en ecologische bezinning op de toekomst van de aarde. November jl. stond in het teken van twee inspirerende conferenties van katholieke maatschappelijke organisaties in het noorden(*). Barmhartigheid kan niet zonder rechtvaardigheid. Duurzaam kerkbeheer vraagt 'ecologische bekering'.

Sint Maartensdag

De heilige die spontaan zijn mantel deelde met de arme in de stadspoort is al eeuwen zinnebeeld van christelijke barmhartigheid. 'Zie je mij!?' was het thema van de St. Maartensdag op 10 november jl. in de Leeuwarder Bonifatiuskerk. Wat betekent barmhartigheid in onze tijd? Bisschop Ron van den Hout onderzocht de Bijbelse oorsprong in het Hebreeuwse woord 'paqad'. Dit woord wordt in psalmen en oudtestamentische verhalen gebruikt als God mensen in nood te hulp schiet. Het is echter een woord met verschillende

ladingen legde de bisschop uit. 'Paqad' betekent ook corrigerend, en zelfs straffend ingrijpen door de Heer. 'Barmhartigheid kan je niet los zien van gerechtigheid in Gods ogen', aldus Mgr. Van den Hout. Aan slachtoffers moet niet alleen hulp verleend worden, er moet hen ook recht gedaan worden. Gevraagd naar voorbeelden refereerde de bisschop naar de ophef over misbruikschandalen: "Als kerk hebben we misschien teveel barmhartigheid getoond aan de daders, maar zijn we te weinig opgekomen voor het recht van slachtoffers."

Precariaat

Guus Timmermans van Stichting Presentie analyseerde de uiteenlopende vormen van kwetsbaarheid in onze samenleving. Bijvoorbeeld werk- en daklozen (financieel), zieken en verslaafden (mentaal en fysiek). Onverwachte schade of overstroming (fysiek en materieel). Veranderend overheidsbeleid veroorzaakt de laatste jaren zelfs meer ver-ont-zekering vond Timmermans. Afschaffing van de Algemene Arbeidsongeschiktheid Wet als volksverzekering, jaren geleden, is mede oorzaak van kwetsbare onverzekerde zzp-ers tegenwoordig.

Cijfers wijzen uit dat ca. 15% van Nederland in kwetsbare, 'precaire', omstandigheden (precariaat) leeft. Dat zijn vaak oudere alleenstaanden. In 2017 hebben Europese priesterarbeiders, verwijzend naar Paus Franciscus, opgeroepen tot nieuwe solidariteit en verbinding als toekomstideaal van Europese democratische staten.

Mienskip

Arno Brok, Commissaris van de Koning in Friesland, getuigde van 'mienskip' als leidend concept van Leeuwarden-Fryslân Culturele Hoofdstad van Europa in 2018. Bijvoorbeeld de serie dorpsvoorstellingen 'Under de Toer': streekverhalen op locatie, gespeeld 'onder de toren' van de kerk. Wat de CdK aansprak was 'iepen mienskip' als sociaal ideaal: 'Culturele producties over onderwerpen in de lokale gemeenschap, die ook raken aan mondiale vraagstukken zoals behoud van eigen taal en cultuur en biodiversiteit.' Muzikant en theatermaker Tjerk Ridder verraste met

een eigentijdse St. Maartenervaring. Als pelgrim-kunstenaar trok hij dit jaar maandenlang met zijn ezel Lodewijk van Parijs naar de St. Maartenstad Utrecht en Maartenskerken in noord Nederland. Overal ontmoette hij onderweg dagelijks mensen die spontaan die spontaan bereid waren om met hem en Lodewijk te delen: hun onderdak, een maaltijd, hun levenservaringen. Er is veel 'Sint Maarten' onder de mensen als je ze er op aanspreekt; een hoopvol signaal!

Ecologische voetafdruk

In het Zwolse Dominicanenklooster was op 30 november jl. de pauselijke encycliek Laudato Si leidraad van een werkconferentie voor kerkbestuurders over Geloof, Duurzaamheid en Toekomst. Hoe kan de lokale kerk haar ecologische voetafdruk verbeteren: door duurzaam beheer van grond en gebouwen? Twee bisschoppen stonden stil bij de betekenis van de encycliek Laudato Si van paus Franciscus. De paus roept volgens Mgr. Van den Hout de mensheid op tot radicale 'ecologisch

bekering'. 'We zijn teveel gevangen in een 'technocratische' kijk op de wereld. Zonder diepe verbondenheid met natuur en de aarde, Gods schepping, zoals de heilige Franciscus dit beleefde.' Bisschop Gerard de Korte, referent Kerk en Samenleving van de Nederlandse bisschoppen ging in op de betekenis van 'ecologische spiritualiteit' voor praktisch kerkbeheer. Variërend van maatschappelijk verantwoord beleggen tot technisch innovatief energiegebruik. Bijvoorbeeld Franciscanen die experimenteren met het stilzetten van de lucht op twee meter hoogte in de kerk om verspillende stijging van warme lucht te remmen.

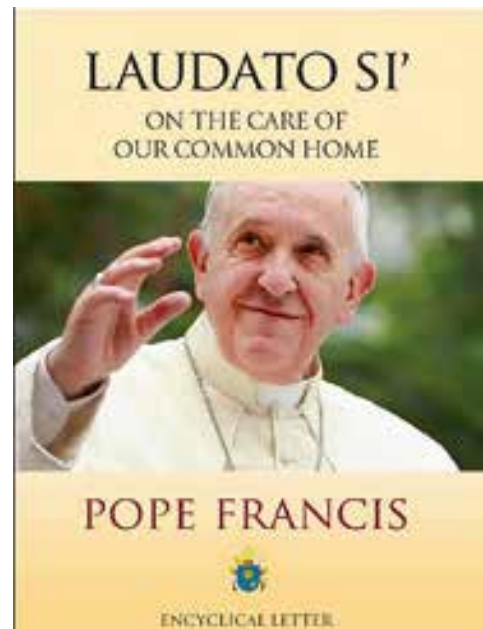
Gratis energiescan

In drie workshops over energie, grondgebruik en beleidplanning konden de parochiebestuurders praktisch aan de slag. Vijf gratis energiescans voor kerkgebouwen, beschikbaar gesteld door de Provincie Drenthe voor de werkconferentie, vonden hun weg naar parochie

Maria Hertogin van Drenthe en de Heilige Franciscus parochie in Assen. Een parochie uit Nijmegen vertelde over origineel nieuw grondgebruik. De groene ruimte rond hun kerkgebouw is met steun van vrijwilligers, ondernemers en lokale Rotary heringericht als tuin met ontmoetingsfunctie voor eigen wijk en buurt. De beide bisschoppen kregen het boek 'Geloofwaardig beleggen' overhandigd. Een pas verschenen advies van beleggingsexpert Floris Lambrechtsen over mogelijkheden voor duurzaam kerkelijk investeringbeleid. Geschreven in opdracht van de Konferentie Nederlandse Religieuzen en de Protestantse Kerk Nederland (PKN) en op vrijdag 30 november aangeboden aan de CDA Tweede Kamer fractie.

**De St. Maartensdag in Leeuwarden werd georganiseerd door Solidair Fryslân en Solidair Groningen-Drenthe (contact: Jan Bosman). De werkconferentie Laudato Si in Zwolle was een gezamenlijke actie van Solidair Groningen-Drenthe (contact: Gerard Agterkamp), Solidair Fryslân, Stichting De KIM en KCWO (Kath. Centrum Welzijnsbevordering Overijssel). De Nederlandse samenvatting en vertaling van de pauselijke encycliek is te vinden op www.laudato-si.nl.*

KERST, LICHT IN DE DUISTERNIS, EEN HOOPGEVEND VERHAAL

Op een gegraveerde voorstelling van een hostiedoos, straalt het kind in de duisternis. Het is een zeer bijzondere doos, vervaardigd omstreeks 1633 door de Leeuwarder zilversmid Jan Melchers Oostervelt.

De fijn ájour uitgezaagde en gegraveerde ornamenten komen ook voor op de gravure "De rijke man in bad" van de ontwerper en graveur Jan Theodore de Bry. Waarschijnlijk heeft Oostervelt deze ornamentprent gebruikt. Rond en tussen deze ornamenten zijn kleine dieren verwerkt waaronder slakken, konijntjes, honden en eekhoorn-tjes.

De 4 medallions laten vier zeer fijn gegraveerde voorstellingen zien uit het nieuwe testament.

1. de aanbidding van de herders,
2. de vlucht naar Egypte.
3. de doop in de Jordaan
4. de weg naar Emmaus

De gravure op het deksel, toont een obelisk met klimop in een landschap (Te stante virebo, als jij staat, bloei ik). Links een echtpaar en rechts Amor die een pijl op het paar afschiet. Rondom, een voorstelling van een lange jacht. Met een jachthond die o.a. op een hert jaagt. Een gangbare metafoor voor 'liefdesjacht'. De afbeelding van de obelisk komt rechtstreeks uit emblemata amatoria door Daniël Heinsius, Quaeris quid sit Amor, uit 1601, Wil je weten wat de liefde is. Een van de eerste voorbeelden van liefdespoëzie in de Nederlanden.

De profane voorstelling op het deksel geeft aan dat dit oorspronkelijk een Friese knotte- of huwelijksdoos is. Het is een voorbeeld van een oorspronkelijke wereldlijke voorwerp welk in latere tijd van binnen is aangepast voor kerkelijk gebruik. Maar waarvan men toen de oorspronkelijke betekenis van de gravure en ornamenten niet meer kende.

Hans P. Jorna DCCK

Colofon

7e jaargang
Nummer 5
December 2018

Redactie:
Ilona Lesscher, Piet van der Schoof,
Agda Wachter, Lammert de Hoop
(hoofd- en eindredactie),
Marlies Bosch (eindredactie)

Fotografie:
Marlies Bosch

Redactieadres:
Bisdom Groningen-Leeuwarden
Ubbo Emmiusingel 79
9711 BG Groningen
telefoon: 050-4065888
redactie@bisdomgl.nl
www.bisdomgl.nl

Vormgeving:
Rizzo Schouten

Opmaak en advertentie-exploitatie:
Mediapalet BV, Heerenveen
Telefoon: 0513-745020

Druk:
Veldhuis Media, Raalte

Abonnement:
SPREEK! Is een uitgave van het bisdom
Groningen-Leeuwarden en verschijnt vijf
maal per jaar.

Jaarabonnement: € 15,00

Een abonnement kan elk gewenst
moment ingaan en wordt automatisch
verlengd.

Abonnementenadministratie:
v.bouwman@bisdomgl.nl
tel. 050-4065888

ISSN 2213-8560

HET MOMENT DAT AFSCHEID NEMEN ONVERMIJDELIJK IS

UITVAARTZORG
BOERHAAVELAAN
JOYCE NIJHOLT
050-5255980
WWW.UITVAART-GRONINGEN.NL

PRIESTER OF DIAKEN WORDEN VANUIT JE BEROEP!

Priester- en diakenopleiding Bovendonk

Informatie over deze deeltijdopleiding:
T 0165 504277
E info@pdob.nl
I www.pdob.nl

Hofstraat 8 - 4741 AK Hoeven

Uw gift is welkom op IBAN
NL 93 ING B 0002 5806 80
t.n.v. Stichting PDOB te Breda

RAAD

DE ADMINISTRatieve DIENSTVERLENERS

Op basis van een scherp geprijsd abonnement kunt u, als parochie, bij RAAD terecht voor alle administratieve en financieel-zakelijk aangelegenheden.

RAAD JOURE
S.T. Landman,
Westermarwei 1
8501 RA Joure
tel. (0513) 419 439
s.landman@planet.nl
www.raadjoure.nl

Een bordje eten elke dag is voor heel veel kinderen niet vanzelfsprekend!

U kunt helpen, word donateur

JA, ik word donateur en:

Ik machtig de Stichting Missiewerk M.A.W. tot wederopzegging om van mijn rekening af te schrijven het hieronder gewenste vermelde bedrag (doorhalen wat niet gewenst is).
1x eenmalig / 1x per kwartaal / 1x per maand / 1x per jaar

Rekeningnr: NL..... Bedrag:.....
Naam:.....
Adres:.....
Plaats:.....
Handtekening:

**s.v.p. inzenden naar: Stichting Missiewerk M.A.W.,
Postbus 1180, 9701 BD Groningen**

Veldhuis